

Книга 1

Прибуття марсіан

Розділ 1

Напередодні війни

Наприкінці дев'ятнадцятого століття ніхто не міг навіть уявити, що за людьми і всіма їхніми справами пильно й невідривно стежать більш розвинені, але так само смертні істоти, що людей досліджують і дуже уважно, так само як люди, своєю чергою, вивчають мікроскопічні найпростіші організми, що живуть і розмножуються у краплі води. Люди, поглинуті власними турботами, певні, що вони мають владу над матерією. Але ж так, мабуть, вважають і нижчі організми, що їх ми розглядаємо під мікроскопом. Ніхто не міг навіть уявити, що в космосі може критися загроза існуванню людства, здавалася фантастичною навіть думка про те, що на інших планетах теж може бути життя. Цікаво, що припускалося: на Марсі живуть люди, рівень розвитку яких нижчий за наш, але вони завжди раді прийняти і привітати нас як своїх просвітників і вчителів. А насправді в цей час істоти, розвинені вище за нас настільки, наскільки ми розвинені вище за доісторичних тварин, істоти, розум яких холодний і жорстокий, плекали щодо нас ворожі плани і намірялися втілити їх у життя.

На початку двадцятого століття ілюзіям настав кінець.

Нагадаємо читачеві, що планета Марс обертається навколо Сонця на середній відстані 140 000 000 миль, дістаючи від нього вполовину менше тепла й світла, ніж Земля. Якщо гіпотеза про туманність правильна, то Марс старіший від нашої планети і життя на ньому значно давніше за життя на Землі. Його маса в сім разів менша від земної, тому він швидше охолонув до тієї температури, за якої може виникнути життя. На Марсі є повітря, вода й усе інше, що потрібно для розвитку органічної матерії.

Але люди у своїй пихатості та марнославності вважають, що вони єдині у Всесвіті і не можуть навіть припустити, що Марс може бути населений розумними істотами, що у своєму розвитку стоять вище за землян. Так само ніхто й помислити не міг, що коли Марс перебуває на більшій відстані від Сонця, старший за Землю і вчетверо менший від неї за площею поверхні, то й життя на ньому, яке почалося набагато раніше, тепер набагато ближче до кінця.

На Марсі, безсумнівно, вже давно почалося охолодження, яке неминуче почнеться колись і на Землі, у його екваторіальній частині температура опівдні наближається до тієї, яка буває найхолоднішої пори року на Землі. Атмосфера на Марсі набагато більше розріджена, ніж на Землі. Океани на Марсі постійно висихають і вкривають тепер тільки третину його поверхні. На полюсах Марса накопичено величезну кількість льоду, і, танучи, він періодично затоплює зони помірного поясу; це відбувається через те, що чергування пір року на Марсі відбувається набагато повільніше, ніж на Землі. Планета марсіан майже остаточно виснажена, тоді як для нас це ще дуже далека перспектива. Оскільки конче потрібно якось вирішувати проблему, марсіани, зі сповненими рішучості серцями, міцною волею, ще більш напружили розум і зрозуміли, що за 35 000 000 миль у напрямку до сонця у космічних просторах є затишна зелена планета з рослинністю, водою,

атмосферою, плодюча, заселена і простора, з укритим хмарами небом і морями, по яких плавають судна, — зрозуміли, маючи такі прилади і знання, про які ми, земляни, можемо ще тільки мріяти, і ця планета розбудила в них проблиск надії.

Ми — люди, що населяють Землю, — мусимо здаватись їм такими само примітивними і чужими, якими нам видаються мавпи і лемури. Відомо, що життя — це постійна боротьба за існування; і марсіанам, мабуть, це теж відомо. Марс охолоджується, а на Землі існує бурхливе життя, але воно видається їм життям недорозвинених істот.

Отже, єдиним рішенням і порятунком видавалося їм завоювати нову планету, яка ближча до Сонця і щороку, щопокоління насувалася на них.

Не засуджуймо марсіан, а згадаймо, як безжально й немилосердно ми, люди, винищували тварин, зокрема бізонів і додо, а також інші людські раси. Європейці за п'ятдесят років знищили майже всіх тасманійців, а це ж такі самі люди.

Тож чи маємо право засуджувати марсіан, які поводяться так само, як і ми?

Виявляється, марсіани щонайточніше розрахували політ до Землі — їхні знання в галузі математики, очевидячки, сягнули далеко вперед порівняно з нашими — і підготувалися до польоту майже досконало. Якби дозволяли прилади, що ми маємо, ми б помітили небезпеку задовго до початку двадцятого століття. Науковці, наприклад Скіапареллі, стежили за червоною планетою, та не могли знайти пояснення спалахам, що періодично повторювалися, проте сумлінно наносили їх на карти. Весь цей час марсіани, мабуть, ретельно готувалися до польоту; до речі, хоч як дивно, протягом століть Марс вважали зорею війни.

Під час протистояння 1894 року на освітленому боці червоної планети Лікська обсерваторія, а потім Перротен у Ніцці та інші астрономи помітили яскраве сяйво. Англійці довідалися про це з журналу «Нейчер» від другого серпня.

Я схильний вважати, що це означало відливання в надрах Марса величезної гармати, з якої марсіани стріляли в Землю. Дивні явища, не розгадані й сьогодні, спостерігалися поблизу того саява і під час двох наступних протистоянь.

Перший грім ударив шість років тому. Коли Марс підійшов до протистояння, Лавел із Яви телеграфував астрономам про величезний вибух на ньому розжареного газу. Це сталося приблизно опівночі дванадцятого серпня, і спектроскоп, який використовував дослідник, показав надзвичайно велику кількість газів, головним чином водню, що, палаючи, з неймовірною швидкістю линули до Землі. Цей вогненний потік невдовзі зник із поля його зору. Лавел порівнював його з величезним спалахом, що вирвався з планети, як вогонь із гармати. Таке порівняння виявилось надзвичайно влучним.

Проте наступного дня газети не дали про цю подію жодного повідомлення, крім маленької статті в «Дейлі телеграф», і світ так нічого й не дізнався про одну з найбільших небезпек, які будь-коли загрожували людству. Певна річ, і я не знав би нічого про цей вибух, якби не зустрівся в Отершоу з відомим астрономом О'Гілві. Він був дуже занепокоєний звісткою Лавела і запропонував мені провести разом із ним ніч, спостерігаючи червону планету. Незважаючи на все, що довелося згодом пережити, я добре пам'ятаю ті години: чорна тиха обсерваторія, ліхтар у кутку, від нього падає на підлогу бліде світло, цокання годинникового механізму, отвір у стелі, звідки видно всіяну зоряним пилом дивовижну безодню неба. Біля приладу майже незримо рухається О'Гілві. У телескоп видно кружальце цієї синьої безодні, в якій диск планети з ледь помітними смугами здається крихітною цяточкою. Червона планета була маленька, трохи більша за макове зернятко, й іскрилася ніжно і сріблясто. Здавалося, вона дрижить, а насправді це під впливом годинникового механізму вібрував телескоп, який тримав планету в полі зору.

Коли я спостерігав Марс, мені здавалося, ніби він то більшає, наближаючись, то меншає, віддаляючись, але це лише вводило мене в оману стомлене око. Сорок мільйонів миль було між нами й тією планетою, — сорок мільйонів миль суцільної порожнечі. Неможливо уявити собі весь безмір того простору, в якому плаває пил нашого Всесвіту! Пам'ятаю, поблизу планети було видно три світляні крапки, три безмежно далекі телескопічні зірочки, а довкола них простягалася невимовна темрява безмірної порожнечі. Ви знаєте, який вигляд має така безодня морозної зоряної ночі? А в телескопі вона здається ще глибшою. І ось там, зовсім невидиме через велику відстань і крихітний розмір, швидко й неухильно прямуючи до Землі крізь незбагненно великий простір, щомиті наближаючись на тисячі миль, мчало те, що було запущене до нас, те, що мало принести людству страшну війну, страждання і смерть. Стежачи тоді за Марсом, я й подумати не міг про це. І ніхто на всій Землі не міг навіть припустити можливості запускання такого ядра.

Тієї ночі знову було спостережено вибух на далекій планеті. Я бачив його. Саме коли хронометр позначив північ, на планеті блиснув червоний спалах, і на її поверхні стало помітно невеликий виступ. Я сказав про це О'Гілві, й він відразу ж підійшов до телескопа. Ніч була душна, і мене мучила спрага. У темряві я незграбно, навпомацки рушив до столика, на якому стояв сифон, коли О'Гілві скрикнув, побачивши, що розжарений газовий потік летить просто на нас.

Цієї ночі марсіани запустили на Землю нове незриме ядро. Воно вилетіло рівно через двадцять чотири години після першого, з точністю до секунди. Пам'ятаю, я сидів у темряві; перед очима розпливалися зелені й червоні кола. Мені хотілося курити, я шукав огню, й на думці не маючи, що означав цей спалах і до яких наслідків він призведе. О'Гілві стежив за Марсом до першої години ночі. По тому ми засвітили ліхтаря і пішли до нього додому.

Внизу темрява оповила Отершоу й Чертсі, де мирно спали сотні мешканців.

Ми довго сиділи вдвох, і О'Гілві висловлював припущення про умови життя на Марсі та про те, ніби його жителі подають нам сигнали. Він вважав, що або на планету посипалися метеорити, або там посилилась вулканічна діяльність. О'Гілві доводив мені, яка мала ймовірність, щоб еволюція організмів на двох, навіть і сусідніх, планетах відбувалася в одному напрямі.

— Один шанс проти мільйона за те, що Марс заселений, — казав він.

Сотні спостерігачів бачили полум'я і цієї ночі, і наступної, і десять ночей поспіль, і щоразу саме опівночі. Чому вибухи припинилися по десятій ночі, ніхто не брався пояснити. Може, гази від тих вибухів завдавали марсіанам шкоди. Густі хмари диму чи пилу, які було видно в найпотужніший земний телескоп, набравши вигляду невеликих сірих хвилястих плям, миготіли в атмосфері планети й затінювали знайомі обриси.

Нарешті навіть газети зацікавилися цими явищами. Стали повсюдно з'являтися статейки про вибухи вулканів на Марсі. Пам'ятаю, гумористичний журнал «Панч» досить вдало скористався з цього в політичній карикатурі. І ніхто й не підозрював, що тим часом ядра, запущені марсіанами на Землю, летіли крізь світові простори зі швидкістю кількох миль за секунду, наближалися до нас щодня і щогодини. Тепер мені видається дуже дивним те, що люди перед лицем загибелі могли займатися нікчемними справами. Пригадую, як не сказанно тішився Маркгем, діставши нову фотографію Марса для ілюстрованого журналу, який він тоді редагував. Люди цього, уже пізнішого часу, заледве уявляють собі винахідливість журналів дев'ятнадцятого століття.

Щодо мене, то я саме тієї пори вчився їздити на велосипеді і забивав собі голову журналами, які обмірковували проблеми моралі у зв'язку з поступом цивілізації.

Одного пізнього вечора (перше запущене ядро було за 10 000 000 миль від нас) я вийшов з дружиною на прогулянку. Небо було всіяне зорями. Я пояснював дружині зодіакові знаки і показав на Марс, на маленьку цяточку, куди тепер було спрямовано безліч телескопів. Вечір був теплий. Юрби людей, що вийшли на прогулянку з Чертсі й Ейлворта, з піснями й музикою проходили повз нас, розходячись по домівках. У вікнах будинків світилося, люди влягалися спати. Від залізничної станції чувся гуркіт поїздів; відстань пом'якшувала його, і він звучав майже мелодійно. Дружина звернула мою увагу на червоні, зелені й жовті сигнальні вогні, що світилися на стовпах на тлі синього неба. Усе здавалося таким мирним, спокійним.

Розділ II

Летюча зірка

Настала ніч першої летючої зірки, її помітили ще вночі, коли вона летіла на схід над Вінчестером, залишаючи по собі вогненну лінію. Сотні людей, які дивились на неї, вважали, що це просто летюча зірка. Як казав Елбін, вона залишала високо в небі зелену смугу, яка ще кілька секунд світилась угорі.

Денінг, наш великий знавець, запевняв, що її було видно вже з висоти понад ста миль. Йому здалося, що вона впала за сотню миль від нас.

У той час я працював у кабінеті, але нічого не помітив, хоча моє французьке вікно виходило на Отершоу і штори було піднято: я любив дивитися на нічне небо. Але цей метеорит, найнезвичайніший з усіх, що коли-небудь падали на землю, упав саме тоді, коли я сидів у кабінеті, і якиби я слухної миті підняв очі, то міг би його помітити. Дехто з тих, які бачили його політ, запевняли, що він рухався зі свистом,

але я цього не чув. Чимало жителів Беркшира, Серрея та Мідлсекса бачили, як він падав, і були певні, що це новий метеорит. Проте, здається, нікого з них не бажав дивитися на нього.

Тільки О'Гілві, що стежив за метеоритом і був певен, що він упав на вигоні між Горселом, Отершоу й Вокінгом, схопився вдосвіта і поспішив на пошуки. Коли розвиднілося, він нарешті таки знайшов його неподалік піщаного кар'єру. О'Гілві побачив велику яму, яку утворило це тіло при падінні. Навкруги між вересом височіли купи гравію та піску, які було видно за півтори милі. Зі східного боку вирви верес горів, і блакитний димок піднімався у високе світанкове небо.

Небесне тіло майже повністю зарилося в пісок і лежало між трісками розбитої ним сосни. Та його частина, яку було видно, нагадувала величезний осмалений циліндр, вкритий грубим лускатим шаром сірого нагару. Циліндр був ярдів тридцяти у перерізі. О'Гілві підійшов до цього громаддя, вражений розмірами й формою: зазвичай метеорити більше нагадують кулю. Циліндр так розігрівся, коли рухався крізь атмосферу, що до нього й тепер не можна було підступитися. Шум усередині циліндра О'Гілві пояснював нерівномірним охолодженням поверхні. Тоді він припустити не міг, що у циліндрі може щось перебудувати.

О'Гілві стояв край ями, приголомшений формою і кольором небесного тіла, і починав здогадуватись про його справжнє призначення. Ранок був дивовижно тихий, лагідне сонце, що освітило сосновий ліс поблизу Вейбриджа, вже починало припикати. О'Гілві потім стверджував, що не чути було ні пташиного співу, ні подиху вітерця, тільки з того незрозумілого циліндра долинали якісь незрозумілі звуки.

Крім О'Гілві, на вигоні нікого не було.

Раптом О'Гілві здивувався, побачивши, що шар сірого нагару, який вкривав метеорит, почав обсипатися. Цей нагар нагадував сніжинки або дощові краплі.